

**PAGSEGURO HAN PROTEKSIYON
MGA LAGDA HAN EUROPEAN UNION HIUNONG HAN MGA MANARALIPUD HAN
MGA KATUNGOD PANTAWO**

I. KATUYUAN

1. Maiha na nga estabilisado nga elemento han kanan Unyon Europeo o UE (*European Union*) an polisiya ha pakigsumpayay pan-gawas han mga katungod pantawo an pag-ugop ha mga manaralipud han mga katungod pantawo. An katuyuan hini nga Mga Lagda amo an paghatag hin mga praktikal nga suhestiyon agud pakusgon an aksiyon han UE (*EU*) kasumpay hini nga hirimangrawon. Puyde gamiton ini nga Mga Lagda ha pakigsumpayay ha mga ikatulo nga kanasuran ha nga tanan nga mga lebel, sugad man ha mga *forum* ha mga katungod pantawo nga nadadabihan hin damu nga mga partido, agud ugupan ngan padig-unon an nagpapadayun nga mga paggios han Union han pagpasamwak ug pag-aghat han pagtahud han katungod pagpanalipud han mga katungod pantawo. Naghahatag gihapon an Mga Lagda hin mga pamaagi basi makabulig an Union ha mga manaralipud han mga katungod pantawo nga naaada ha risiko, ngan nagsasagdon hin mga praktikal nga pamaagi agud suportaran ngan asisteran an mga manaralipud han mga katungod pantawo. Usa nga importante nga elemento han Mga Lagda amo an pagdukwag han Mga Espesyal nga Pamaagi han Komisyon han mga Katungod Pantawo han Nagkakaurusa nga mga Nasud o NN (*Special Procedures of the UN Commission on Human Rights*), kaupod an kanan NN Mga Espesyal nga Representate Hiunong han mga Manaralipud han mga Katungod Pantawo (*UN Special Representative on Human Rights Defenders*) ug mga nahiaangay nga mga mekanismo panrehiyun para han pagproteher han mga manaralipud han mga katungod pantawo. Tatabagan han Mga Lagda an Mga Misyon han UE (Mga Embahada ug Konsulado han mga Miyembro nga Estado han UE ug an mga Delegado han Komisyon Europeo [*EU Missions (Embassies and Consulates of EU Member States and European Commission Delegations)*] han ira pakigsumpayay ha mga manaralipud han mga katungod pantawo. Samtang an pinakasiyahan gayud nga katuyuan han Mga Lagda amo an paghingaday han mga tuha nga mga huruhimangrawon hiunong han mga manaralipud han mga katungod pantawo, may pagkontribuwir gihap an Mga Lagda, ha kasahiran, han pagpapadig-on han kanan UE (*EU*) polisiya ha mga katungod pantawo.

II. KAHULUGÁN

2. Agud han katuyuan paghatag hin kahulugan kun ano an manaralipud han mga katungod pantawo para hini nga Mga Lagda, ginhihinabi an hat-on numero uno han “Deklarasyon Hiunong han mga Katungod ngan Kabaratanan han Kada Tagsa nga Indibidwal, Mga Pundok, ngan Mga Katig-uban han Sosyedad han Pagpapasamwak ngan Pagpanalipud han mga Unibersal nga Ginkikilala nga mga Katungod Pantawo ug mga Sarigan nga Kagawasan” (kitaa an Aneks I), nga nagsisiring nga “Kada usa may katungod, ha kalugaringon man ngan kasumpay han iba pa, nga ipasamwak ngan maningkamot para han panalipdanan ngan katumanan han mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan ha mga lebel nga nasyunal ug internasyunal.”

3. An mga manaralipud han mga katungod pantawo asya adton mga indibidwal, mga pundok, ngan mga katig-uban ha sosyedad nga nagpapasamwak ngan nagpoproteher han mga unibersal nga ginkikilala nga katungod pantawo ug sarigan nga mga kagawasan. Naniningkamot an mga manaralipud han mga katungod pantawo han pagpapasamwak ngan pagpanalipud han mga katungod sibil ngan pulitikal, sugad man han pagpasamwak, pagprotektar, ngan pagpapatuman han mga katungod pan-ekonomiya, sosyal, ngan pankultura. Nagpapadayag ngan nananalipud gihapon an mga manaralipud han mga katungod pantawo han mga katungod han mga api hin mga pundok sugad han mga lumad nga mga katawhan. An kahulugan diri naglalakip hadton mga indibidwal o mga pundok nga naghihimo ngan nagpapasarang hin panraug-daug.

III. PATIKANG

4. Ginsusuportaran han UE (*EU*) an mga sugo nga nalalakip ha “Deklarasyon Hiunong han mga Katungod ngan Kabaratunan han Kada Tagsa nga Indibidwal, Mga Pundok, ngan Mga Katig-uban han Sosyedad han Pagpapasamwak ngan Pagpanalipud han mga Unibersal nga Ginkikilala nga mga Katungod Pantawo ug mga Sarigan nga Kagawasan.” Bisan kun an may responsibilidad gud basi magpasamwak ngan manalipud han mga katungod pantawo asya an estado, ginkikilala han UE (*EU*) nga ngatanan nga mga indibidwal, mga pundok, ngan mga katig-uban han sosyedad may importante nga bahin agud han pag-uswag han kawsa han mga katungod pantawo. An mga kagiusan han mga manaralipud han mga katungod pantawo nagdadabi han:
 - pagdokumento han mga pagpanalapas;
 - pamiling hin bulig para han mga biktima han mga nasabi nga pagpanalapas pinaagi hin paghatag hin tambulig nga legal, sikolohikal, medikal, ngan iba pa nga mga tambulig; ngan
 - pakigkombate ha kultura han impunidad nga nagseserbi agud tabunan an sistematiko ngan pautro-utro nga pagtalapas han mga katungod pantawo ug sarigan nga mga kagawasan.
5. An buhat han mga manaralipud han mga katungod pantawo masukot naglalakip han kritisismo han mga polisiya ngan mga lakang han gobyerno. Lugaring la, diri angay ini kitaon nga malain han kagobyernuhan. Sarigan an prinsipyo nga naghahatag hin lugar para han independiente nga panhuna-huna ug gawasnon nga pakiglantugi hiunong han kanan gobyerno mga polisiya ngan mga lakang, ngan gayud nga napamatud-an na ini nga prinsipyo nga usa nga pamaagi basi makagtindog hin mas maupay nga lebel hin panalipdanan han mga katungod pantawo. Makatatabag ha mga gobyerno an mga manaralipud han mga katungod pantawo ha pagpapasarang ngan pagpoprotektar han mga katungod pantawo. Komo kabahin han mga proseso hin konsultasyon, puyde hira makahimo hin importante nga papel ha pagbulig pag-ayad hin kaangayan nga mga balaudnon, ngan pagbulig paghimo hin mga plano ngan istrategiya nasyunal hiunong han

mga katungod pantawo. Ini nga papel han mga manaralipud han katungod pantawo kinahanglan gihapon kilalaon ngan suportaran.

6. Ginkikilala han UE (*EU*) nga han mga naglabay nga mga katuigan, mas nakikilala na an mga kagiusan han mga Manaralipud han mga Katungod Pantawo. Hinay-hinay nira nga nasisigurado an dugáng nga panalipdanan han mga biktima hin mga pagpanalapas. Lugaring la, nakab-ot ini nga pag-ugsad nga may kabalyo nga hitaas nga presyo: adton mga manaralipud mismo hinay-hinay nga nahihimo nga mga puruntingon hin mga pangatake ug an ira mga katungod natatalapas ha damû nga mga kanasuran. Natuod an UE (*EU*) nga importante nga siguraduhon an kaluwasan ngan proteheran an mga katungod han mga manaralipud han mga katungod pantawo. Hini nga hirimangrawon, importante nga gumamit hin de genero (*gender*) nga panlantaw ha paghingaday han mga isyu han mga manaralipud han mga katungod pantawo.

IV. MGA LAGDA HA PAGBUHATÓN

7. An bahín han Mga Lagda nga mahitungod han mga buruhaton nagtatalinguha nga kilalaon an mga pamaagi basi epektibo nga makagios para han pagpasamwak ngan pagproteher han mga manaralipud han mga katungod pantawo ha mga ikatulo nga kanasuran, ha sulod han konteksto han Kumón nga Panlangyaw ug Panseguridad nga Polisiya (*Common Foreign and Security Policy*).

Panginginano, pagmalatumat, ngan pagtimbang-timbang

8. Hinangyo na an mga Puno han Misyon (*Heads of Mission*) han UE (*EU*) nga maghatag hin malatumat ha kanunay hiunong han kamutangan han mga katungod pantawo ha mga nasud nga may-ada nira akreditasyon. Hinin bag-o la, gin-aprubarán han *Council Working Party on Human Rights* (COHOM) an mga lirik han *fact sheets* agud tagan hin kasayunan ini nga hirimuon. Kasumpay hini nga mga *fact sheets*, kinahanglan hingadayan han *Missions* an kamutangan han mga manaralipud han mga katungod pantawo ha ira mga malatumat, nga may partikular nga pagsumat mahitungod han mga panhinabo hin panhulga o pangatake alakontra han mga manaralipud han mga katungod pantawo. Hini nga mga kahusayan, kinahanglan nga sayod an HoMs nga an istruktura han institusyon puyde makag-ada hin dakû nga epekto ha abilidad han mga manaralipud han mga katungod pantawo nga himuon hin luwás an ira mga buruhaton. Hiunong hini nga mga hisgot, importante gayud an nga tanan nga mga isyu sugad han mga panlehislatibo, panhusgado, administratibo, o lán pa nga mga lakang nga binuhat han Estado agud panalipdan an mga katawhan alakontra han bisan ano nga klase hin panraug-daug, hulga hin pagpanimalós, *de facto* kun *de jure* nga nakakaperdi nga diskriminasyon, pagpigot o presyón o kun ano la nga magkadelain nga aksyon nga resulta han ira lehitimo nga pagpatuman han bisan ano nga katungod nga nahihinabi han kanan NN Deklarasyon Hiunong han mga Manaralipud han mga Katungod Pantawo (*UN Declaration on Human Rights Defenders*). Kun diin kaangayán, kinahanglan maghimo hin rekomendasyon an HoMs ngadto ha COHOM hin mga posible nga pitád, upód na an pagkondenar han mga hulga ngan pangatake kontra han mga manaralipud han mga katungod pantawo, sugad man han mga pagprotesta ngan panmahayag ha publiko kun diin nahimumutang ha dagmit ngan seryoso nga peligro an mga manaralipud han mga katungod pantawo.

Kinahanglan gihapon iupod han HoMs ha ira malatumat an kaepektibo han mga pitád han UE (EU).

9. An malatumat han HoMs ngan iba pa nga mga pertinente nga mga sumat, parehas han mga malatumat ngan rekomendasyon tikang han Espesyal nga Representante han Heneral nga Sekretarya Para han mga Manaralipud han mga Katungod Pantawo (*Special Representative of the Secretary General for Human Rights Defenders*), *UN Special Rapporteurs and Treaty Bodies*, sugad man han mga hugpong nga diri iya han gobyerno, makakabulig han COHOM ngan iba pa nga mga pertinente nga mga partido han ira pagkilala han mga kamutangan nga nanginginahanglan han aksyon han UE (EU) ngan, kun diin naangay, pagdesisyon han mga aksyon nga pagbubuhaton o paghimo hin mga rekomendasyon para han nasabi nga aksyon ngadto ha PSC/Council.

Papel han EU Missions han pagdukwag ngan pagproteher han mga manaralipud han mga katungod pantawo

10. Ha damû nga mga ikatulo nga nasud, an Mga Misyon han UE (Mga Embahada han mga Miyembro nga Estado han UE ug an mga Delegado han Komisyon Europeo) [*EU Missions (Embassies of EU Member States and European Commission Delegations)*] asya an pinakaaktibo nga pamaagi hin pakigsumpayay ha butnga han Union ngan han mga *Member States* hini ug han nananrabaho nga mga manaralipud han mga katungod pantawo. Salit, mayda hira mabug-at nga papel ha pagpapatuman han kanan UE (EU) polisiya hiunong han mga manaralipud han mga katungod pantawo. Salit man, kinahanglan maningkamot an Mga Misyon han UE (*EU Missions*) basi mapatuman an usa nga proaktibo nga polisiya hiunong han mga manaralipud han mga katungod pantawo. Ha parehas nga higayon, kinahanglan liwat nga sayod hira nga ha mga pilî nga mga kaso, an pitád han UE (EU) puyde sumangpot ha mga panhulga o panngatake alakontra han mga manaralipud han mga katungod pantawo. Salit, kun diin nahiangay, kinahanglan konsultahon nira an mga manaralipud han mga katungod pantawo hiunong han mga pitád nga puyde paghimuon. An mga lakang nga puyde himuon han Mga Misyon han UE (*EU Missions*) nag-uupod:

- suód nga pakigsumpayay ngan pagpaangbitay hin mga sumat hiunong han mga manaralipud han mga katungod pantawo, upód na adton nahimumutang ha kadelikaduhan;
- pagpapadayon han mga kaangayan nga pakikipagsumpayay ha mga manaralipud han mga katungod pantawo, upod na an pagkarawat ha ira ha Mga Misyon (*Missions*) ngan an pagduaw ngadto han ira mga lugar nga gintatrabahuan; para hini nga katuyuan ngan kun diin kaangayan, puyde hatagan hin pagbansay-bansay an pagtudlok hin tuhá nga mga *liaison officer* nga pinanudlok base han prinsipyo hin pagbahin-bahin ug pagpapaangbitay han kargo nga trabahuon ngan katungdanan;
- paghahatag, kun diin kaangayan, hin dayág nga pagkilala han mga manaralipud han mga katungod pantawo pinaagi hin paggamit han kaangayan nga publisidad, mga pagduaw, o mga imbitasyon;

- pagtambong ngan panginano, kun diin naangay, han mga paghukóm han mga manaralipud han mga katungod pantawo.

Pagpapasamwak han pagtahud para han mga manaralipud han mga katungod pantawo nga may kasumpayan ha mga ikatulo nga kanasuran ngan ha mga *forum* nga nadadabihan hin magkadilain nga mga partido

11. An gintatalinguha han UE (*EU*) amo an pag-impluwensiya han ikatulo nga kanasuran agud tumanon hini an ira mga obligasyones ha pagtahud han mga katungod han mga manaralipud han mga katungod pantawo ngan pagproteher han mga ini tikang ha mga pangatake ngan panhulga hin mga elemento nga diri iya han estado. Hit iya pakigsumpayay ha ikatulo nga kanasuran, igpapahayag han UE (*EU*), kun diin ginkikita nga kaangayan, an panginahanglan nga an tanan nga mga nasud nauyon ngan nakakasunod han natutungdan nga mga internasyunal nga estandarte ngan panukulan, partikularmente an Deklarasyon han NN (*UN Declaration*). An gintatalinguha ha kabugusan amo nga makaghimo hin lugar kun diin an mga manaralipud han mga katungod pantawo gawasnon nga nakakagtrabaho. Igpapasabot han UE (*EU*) an mga tinatalinguha hini komo importante nga bahín hit iya polisiya hiunong han mga katungod pantawo, ngan tatagan gihapon niya hin duón an importansiya nga iya iginhahatag ngadto han pagpanalipud han mga manaralipud han mga katungod pantawo. An mga kagiusan nga nasuporta hini nga mga tinatalinguha nag-uupod han:

- kun an Presidente, o an *High Representative for the CFSP* o kun an *EU Special Representative and Envoys*, o an *European Commission* mabisita hin usa nga nasud, kun kaangayan, makikipagkita hira, ug maghihisgot hin mga indibidwal nga kaso, han mga manaralipud han mga katungod pantawo komo importante nga bahín han ira pagbisita ha ikatulo nga mga kanasuran;
- an hirimangrawon han mga katungod pantawo nga kabahin han mga pulitikal nga huruhimangraw ha butnga han UE (*EU*) ngan han ikatulo nga kanasuran ug mga rehiyunal nga organisasyon mag-uupod, kun diin kaangayan, han kamutangan han mga manaralipud han mga katungod pantawo. Tatagan hin pagdig-on han UE (*EU*) it iya pagdukwag para han mga manaralipud han mga katungod pantawo ngan han mga kagiusan hini nira, ngan, kun kinahanglon, maghihisgot han tagsa-tagsa nga mga kaso nga ginkakabarak-an;
- huót nga pakikigsumpayay ha mga igkasi nasud nga may agid-agid nga panlantaw sugad han mga aada ha kanan NN Komisyon han mga Katungod Pantawo (*UN Commission on Human Rights*) ngan ha NN Heneral nga Harampang (*UN General Assembly*);
- pagpapasamwak ngan pagpaparig-on han mga nahimo na nga mga mekanismo rehiyunal nga nagpoproteher han mga manaralipud han mga katungod pantawo, sugad han pagtutok ha mga manaralipud han mga katungod pantawo han Komisyon Aprikano Hiunong han mga Katungod Pantawo ug Pankatawhan (*African Commission on Human and People's Rights*) ngan han espesyal nga *Human Rights Defenders Unit* ha sulod han Komisyon Interamerikano Hiunong han mga Katungod

Pantawo (*Inter-American Commission on Human Rights*), ngan han pag-ayad hin kaangayan nga mga mekanismo didto ha mga rehiyon nga waray pa hini.

Dukwag para han Mga Espesyal nga Pamaagi han Komisyon han mga Katungod Pantawo han NN (*Special Procedures of the UN Commission on Human Rights*), upod an Espesyal nga Representate Hiunong han mga Manaralipud han mga Katungod Pantawo (*Special Representative on Human Rights Defenders*)

12. Ginkikilala han UE (*EU*) nga importante an Mga Espesyal nga Pamaagi han kanan NN Komisyon han mga Katungod Pantawo [*Special Procedures of the UN Commission on Human Rights (Special Rapporteurs, Special Representatives, Independent Experts and Working Groups)*] ha mga internasyunal nga paggios para han pagproteher han mga manaralipud han mga katungod pantawo tungod kay naglulugaring la ini hira ngan waray gin-gagapilan; an ira abilidad ha paggios ngan pagyakan alakontra han mga katalapasan batok han mga manaralipud han mga katungod pantawo ha bug-os nga kalibutan ngan an pagbuhat hin pamisita ha mga nasud. Bisan kun may partikular nga papel hini nga hirisgutan an Espesyal nga Representate Hiunong han mga Manaralipud han mga Katungod Pantawo (*Special Representative for Human Rights Defenders*), importante gihapon para han mga manaralipud han mga katungod pantawo an lain pa nga mandato han Mga Espesyal nga Pamaagi (*Special Procedures*). An mga buhat han UE (*EU*) nga nagdudukwag han Mga Espesyal nga Pamaagi (*Special Procedures*) naglalakip han:

- pag-aghat han mga estado nga karawaton, komo hirimangrawon hin prinsipyo, an mga hangyo hin pagbisita ha mga nasud han Mga Espesyal nga Pamaagi han NN (*UN Special Procedures*);
- pagpasamwak pinaagi han Mga Misyon han UE (*EU Missions*), han paggamit han *UN thematic mechanisms* hit mga lokal nga komunidad han mga katungod pantawo ngan mga manaralipud han mga katungod pantawo, lakip na—pero diri limitado ha—pagbulig pag-ayad hin mga kasumpayan ngan pakigbalyuay hin mga sumat ha butnga han mga *thematic mechanisms* ngan mga manaralipud han mga katungod pantawo;
- tungod kay diri man nakakagtuman an Mga Espesyal nga Pamaagi (*Special Procedures*) han ira mandato kun waray sadang nga mga surok, susuportaran han mga Miyembro nga Estado han UE (*EU Member States*) an pag-alutagâ hin sadang nga pundo tikang han pankabug-usan nga badyet ngadto han *Office of the High Commissioner for Human Rights*

Mga praktikal nga ayuda para han mga Manaralipud han Katungod Pantawo lakip na an pagpaagi ha *Development Policy*

13. An mga programa han Komunidad Europeo (*European Community*) ngan Mga Miyembro nga Estado (*Member States*) nga nagtatalinguha han pagtabag ha pagpauswag han mga demokratiko nga proseso ngan institusyon, ngan han pag-aghat ngan pagpanalipud han mga katungod pantawo ha mga umuruswag nga mga nasud kay pira han magkadurudelain nga praktikal nga ayuda para tabagan an mga manaralipud han mga katungod pantawo. Naglalakip ini, pero diri sidngon nga limitado la dida, han

paghingayad hin mga programa hin pagburubligay han mga Mga Miyembro nga Estado (*Member States*). Puyde mag-upod an mga praktikal nga ayuda han mga masunod:

- kinahanglan ig-upod ha pagtimbang-timbang han mga programa han Komunidad Europeo (*European Community*) ngan Mga Miyembro nga Estado (*Member States*) nga may kalabutan han demokratisasyon ngan han *bi-lateral* nga mga katungod pantawo an panginahanglan nga tabagan an pag-uswag han mga demokratiko nga proseso ngan institusyon, ug an pag-aghat ngan pagproteher han mga katungod pantawo ha mga umuruswag nga mga nasud pinaagi, pananglitan, han pagtabag han mga manaralipud han mga katungod pantawo pinaagi han mga kagiusan sugad han pagpapadig-on han mga kapasidad ngan han mga kampanya nga naghahatag kasayuran han publiko;
- pag-aghat ngan pagsuporta han paghingayad, ngan paggios, han nasyunal nga mga hugpong para han pagpasamwak ngan pagpanalipud han mga katungod pantawo, nga inayád subay han *Paris Principles*, lakip na an *National Human Rights Institutions*, *Ombudsman's Offices*, ngan *Human Rights Commissions*;
- pagbulig pagtindog hin mga linya hin komunikasyon ha butnga han mga manaralipud han mga katungod pantawo ha internasyunal nga lebel, upod na an pagpatigayon hin mga pagkirita han mga manaralipud han mga katungod pantawo;
- pagpaningkamot agud masiguro nga an mga manaralipud han mga katungod pantawo ha ikatulo nga kanasuran may pamaagi agud makaabót ha mga surok, lakip na an mga surok panngwartahan, tikang ha mga langyaw nga labnasan;
- pagsiguro nga an mga programa nga nag-eedukar mahitungod han mga katungod pantawo nakakagpasamwak, upod han lain pa nga mga butang, han kanan NN Deklarasyon Hiunong han mga Manaralipud han mga Katungod Pantawo (*UN Declaration on Human Rights Defenders*).

Papel han *Council Working Parties*

14. Subay han mandato hini, pagrerepasuhon hit COHOM an implementasyon ngan an paapas nga sumpay han Lagda Hiunong han mga Manaralipud han mga Katungod Pantawo (*Guidelines on Human Rights Defenders*) nga may suók nga pakigbulig ngan kooperasyon han iba pa nga mga natutungdan nga mga *Council Working Parties*. Maglalakip ini han:

- pag-aghat han paghitampo han mga isyu hiunong han mga manaralipud han mga katungod pantawo ngadto han mga natutungdan nga mga polisiya ngan kagiusan han UE (*EU*);
- pagrepaso han pag-implementar han Mga Lagda (*Guidelines*) ha kada kaangayan nga tal-ang hin panahon;
- pagpadayon han pagsusi, subay han kun ano an kaangayan, han kadugangan nga mga pamaagi hin pakighiusa ha UN ngan lain pa nga mga internasyunal ngan rehiyunal nga mga mekanismo nga naayuda han mga manaralipud han mga katungod pantawo;

- pagmalatumat ngadto ha Konseho (*Council*), pinaagi han PSC ngan COREPER, subay han kun ano an kaangayan, ha kada tuig, hiunong han pag-uswag nga nakab-ot ngadto han pag-implementar han Mga Lagda (*Guidelines*).

Aneks I han Aneks ngadto han ANEKS

Deklarasyon Hiunong han mga Katungod ngan Kabaratunan han Kada Tagsa nga Indibidwal, Mga Pundok, ngan Mga Katig-uban han Sosyedad han Pagpapasamwak ngan Pagpanalipud han mga Unibersal nga Ginkikilala nga mga Katungod Pantawo ug mga Sarigan nga Kagawasan

An Heneral nga Harampang (*General Assembly*),

Pagpaparig-on han kasuruk-an han pagtuman han mga katuyuan ug mga tinikangan han Kasuguan han Nagkakaurusa nga mga Nasud (*Charter of the United Nations*) para han pagpapasamwak ngan pagpapanalipud han nga tanan nga mga katungod pantawo ug mga sarigan nga kagawasan para han nga tanan nga katawhan ha tanan nga kanasuran lukop nga kalibutan,

Pagpaparig-on gihapon han importansiya han Unibersal nga Deklarasyon han mga Katungod Pantawo (*The Universal Declaration of Human Rights*) ngan han Internasyunal nga Kasarabutan Hiunong han mga Katungod Pantawo (*International Covenants on Human Rights*) komo mga panariganan nga elemento han internasyunal nga mga pagpaningkamot agud ipasamwak an unibersal nga pagtahud ngan pagtuman han mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan, ngan pati an importansiya han lain pa nga mga instrumento han mga katungod pantawo nga ginhupot han sistema han Nagkakaurusa nga mga Nasud (*United Nations*), pati man hadton aada ha rehiyunal nga lebel,

Paghahatag hin duón nga ngatanan nga mga api han internasyunal nga komunidad magtutuman, ha pakig-urusa man ha iba o ha kada la tagsa, han ira tim-os nga turumanon hin pagpasamwak ngan pag-aghat han pagtahud han mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan para han ngatanan nga tawo nga waray pagpili hin bisan ano nga lain, sugad pananglitan hit mga pangilal-an base hit tulin hit tawo, kolor hit pamanit, ikinatawo, pinulungan, tinuuhan, pulitikal o iba pa nga panlantaw, tinikangan nga nasyon o sosyal nga kamutangan, mga katigayunan, estado han pagkahimugso o iba pa, ngan pagpaparig-on man han partikular nga importansiya han pagkab-ot han internasyunal nga pagburubligay agud matuman ini nga turumanon nga nasusubay han Kasuguan (*Charter*).

Pagkikilala han mabug-at nga papel han internasyunal nga pagburubligay, ngan han balór han buhat han mga indibidwal, mga pundok, ngan mga katig-uban han pag-amot ngadto han epektibo nga pagwarâ han ngatanan nga katalapasan han mga katungod pantawo ug mga sarigan nga kagawasan hit katawhan ug indibidwal, upod na an may kalabutan han dinamuy, makalilisang, ngan sistematiko nga katalapasan, sugad hadton mga nasasangputan hiagi hin *apartheid*, tanan nga lain hin diskriminasyon base han tulin hin tawo, kolonyalismo, paglupig o kun pag-okupar han mga langyawanon, pagsulong o pagtarhug han nasyunal nga soberanya, nasyunal nga pagkaurusa, o integridad han teritoryo, ngan pati na an mga katalapasan nga nagtitikang han pagbaribad nga kilalaon an katungod han mga katawhan nga magbug-os, base han ira kalugaringon kaburut-on, han ira pamunò ngan gobyerno, ngan han katungod han kada nasyon nga magbuót ha ira kabug-usan nga gahum kun painunanhon pagdumara han ira mga manggad ngan mga surok han kinaiyahan,

Pagkilala han relasyon ha butnga han internasyunal nga kamurayawan ug seguridad ngan han pagpahimulos han mga katungod pantawo ug mga sarigan nga kagawasan, ngan paghinumdum nga an kawarayan hin internasyunal nga kamurayawan ug seguridad diri rason nga pasaranginlan agud diri magtuman han kun ano man nga mga inaaro,

Paghahatag hin duón nga an ngatanan nga mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan kay unibersal, bug-os ngan diri mabarahín, interdependiente o nakadepender ha kada usa, ngan may kasumpayan ha kada tagsa ug kinahanglan ipasamwak ngan igpaimplementar hin patas ngan matadong nga pamaagi, nga waray paggapil han implementasyon han kada usa hadto nga mga katungod ug kagawasan,

Pagduduón nga aada ha Estado nahimumutang an pinakasiyahan nga turumanon ngan katungdanan agud ipasamwak ngan panalipdan an mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan,

Pagkilala han katungod ug han turumanon han mga indibidwal, mga pundok, ngan mga katig-uban ha pagpapasamwak han pagtahud—ug pagpasarang han kinaadman hiunong hini—han mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan ha mga lebel nga nasyunal ngan internasyunal,

Nagdedeclarar:

Artikulo 1

Kada usa may katungod, ha kalugaringon man ngan kasumpay han iba pa, nga ipasamwak ngan maningkamot para han panalipdan an katumanan han mga katungod pantawo ug mga sarigan nga kagawasan ha mga lebel nga nasyunal ug internasyunal.

Artikulo 2

1. Kada Estado may nangunguna nga turumanon ngan katungdanan agud panalipdan, ipasamwak, ngan ipatuman an tanan nga mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan pinaagi—labot han iba pa nga pamaagi—han paghimo hin mga lakang nga nakikita nga kinahanglan agud makagtukod han tanan nga mga kinahanglanon nga kondisyones ha sosyal, ekonomikal, pulitikal, ngan iba pa nga mga laráng, sugad man liwat han mga garantiya legal nga ginkikinahanglan basi masigurado nga tanan nga mga tawo nga sakop han hurisdiksyon, ha kada usa man ha ira o kasumpay han iba pa, tinuod nga makakagpahimulos hadto nga tanan nga mga katungod ug kagawasan.
2. Kada Estado maghihimo hin mga panlehislatibo, pan-administratibo, ug iba pa nga mga kinahanglan nga lakang agud masiguro nga epektibo nga nagagarantiyahan an tanan nga mga katungod ngan kagawasan nga nahihingadayan hini nga presente nga Deklarasyon.

Artikulo 3

An lokal nga balaudnon nga naabuyon han Kasuguan han Nagkakaurusa nga mga Nasud (*Charter of the United Nations*) ngan iba pa nga mga internasyunal nga turumanon han Estado ha

hirimangrawon han mga katungod pantawo ug sarigan nga mga kagawasan asya an istruktura legal nga asay basehanan han implementasyon ug pagpapahimulos han mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan, ug amo gihap an basehanan han pagbuhat hin mga kagiusan nga nahihingadayan hini nga presente nga Deklarasyon para han pagpapasamwak, pagpapanalipud, ug epektibo nga pagpapatuman han nasabi nga mga katungod ngan kagawasan.

Artikulo 4

Waray bisan ano hini nga presente nga Deklarasyon an sasabton nga nakakadarahug o nakakagtaginbuwa han mga katuyuan ngan mga tinikangan han Kasuguan han Nagkakaurusa nga mga Nasud (*Charter of the United Nations*) o nakakapugong o nakakapasipara han mga probisyon han Unibersal nga Deklarasyon han mga Katungod Pantawo (*The Universal Declaration of Human Rights*), han Internasyunal nga Kasarabutan Hiunong han mga Katungod Pantawo (*International Covenants on Human Rights*), ngan han iba pa nga mga internasyunal nga instrumento ug kompromiso nga nahisasalawad hini nga laráng.

Artikulo 5

Basi han katuyuan han pagpapasamwak ngan pagpapanalipud han mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan, kada tagsa may katungod, ha iya kalugaringon man o kasumpay han iba pa, ha mga lebel nga nasyunal ngan internasyunal:

- (a) nga makigkita-kita o magkatitirok hin mahapsay;
- (b) nga magtukod, umapi, o makidabi ha mga hugpong, katig-uban, o mga pundok nga diri iya han gobyerno;
- (c) nga makigsumpayay ha mga hugpong nga diri iya han gobyerno o mga hugpong nga nadadabihan hin magkadelain nga mga gobyerno (*intergovernmental*).

Artikulo 6

Kada tagsa may katungod, ha iya kalugaringon man o kasumpay han iba pa:

- (a) nga makasabot, mamiling, makatarâ, ngan magkapót hin mga sumat mahitungod han tanan nga mga katungod pantawo ngan sarigan nga mga kagawasan, lakip na an pagkakamay-ada hin pamaagi agud makakapót han mga sumat mahitungod ha kun painunanhon gintatagan hin kusóg adton nga mga katungod ug kagawasan dida ha mga lokal nga sistema han lehislatibo, hudikatoryo, ug administratibo;
- (b) subay han nahipapatigayon ha mga instrumento hiunong han mga katungod pantawo ug iba pa nga mga kaangayan nga mga internasyunal nga instrumento, nga gawasnon nga makapagpamantala, makagpaangbit, o makagpasarang ha iba hin mga panlantaw, sumat, ngan kasayuran mahitungod han tanan nga mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan;

- (c) nga mag-arám, maghingaday, maghimo, ngan magkupot hin mga huna-huna mahitungod han pagpapatuman—parehas ha balaud ug ha binubuhát—han tanan nga mga katungod pantawo ngan sarigan nga mga kagawasan ngan—pinaagi hini ngan han iba pa nga kaangayan nga mga pamaagi—pagkuha han atensyon han publiko ngadto hiton nga mga hiringadayan.

Artikulo 7

Kada tagsa may katungod, ha iya kalugaringon man o kasumpay han iba pa, nga magpahimugso ngan maghingaday hin bag-o nga mga ideya ug mga tinikangan hin mga katungod pantawo, ug hin pangabogar agud ini hira makarawat.

Artikulo 8

1. Kada tagsa may katungod, ha iya kalugaringon man o kasumpay han iba pa, nga magkaada hin epektibo nga akses, nga waray bis kun ano nga klase hin diskriminasyon, ha pakikidabi ha pan-gobyernohan han iya nasud ug han pagdumara han mga panpubliko nga mga katuyuan.
2. Naglalakip ini—labot la han iba pa—han mga katungod, ha kalugaringon man o kasumpay han iba pa, nga magsalawad ngadto ha mga hugpong ngan ahensiya han gobyerno o kun ha mga katig-uban nga nanginginlabot ha mga panpubliko nga mga katuyuan, hin mga pagsusón ngan mga múlay pagpakaupay han ira mga panrabahuan ug han pagtawag hin atensyon ngadto han bisan ano nga aspeto han ira trabaho nga puyde makapugong o makapahunong han pagpapasamwak, pagpapanalipud, ngan pagpapatuman han mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan.

Artikulo 9

1. Ha pagpapatuman han mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan, upod an pagpapasamwak ngan pagpapanalipud han mga katungod pantawo base han nahihingadayan hini nga presente nga Deklarasyon, kada tagsa may katungod, ha kalugaringon man o kasumpay han iba pa, nga makapahimulos han usa nga epektibo nga remedyo ug nga mapanalipdan ha higayon nga matalapas adto nga mga katungod.
2. Hiunong hini nga katuyuan, an kada usa nga ginsisiring nga natalapas an iya mga katungod ug kagawasan mayda man liwat katungod—mapuyde ha iya kalugaringon o pinaagi hin usa nga legal nga awtorisado nga tinatapuran—nga magreklamo ug nga ini nga reklamo in malaksi nga matagád ha usa nga panpubliko nga bista ha sala hin usa nga independiente, waray ginagapilan, ngan maaram nga hukóm o hin lain pa nga awtoridad nga ginpatukod han balaud, ngan nga makakuha tikang han nasabi nga awtoridad hin paghukóm—nga nasusubay han balaud—nga naghahatag hin katuhayan, upod na an mahitungod hin kaangayan nga kabaraydan, kun diin nagkaada hin pagtalapas han mga katungod ngan kagawasan han tawo nga natutungdan, pati man han pagpapadig-on han mahihimo nga hukóm ug gala, tanan ini hin waray diri kaangayan nga pagkalangan.

3. Ha kaparehas nga katuyuan, kada usa may katungod, ha kalugaringon man o kasumpay han iba pa, labot han iba pa nga mga katungod:
 - (a) nga magreklamo batok han mga polisiya ngan kagiusan han indibidwal nga mga opisyal ngan mga hugpong han gobyerno hiunong han mga katalapasan han mga katungod pantawo ug mga sarigan nga kagawasan, pinaagi hin petisyon o iba pa nga kaangayan nga mga pamaagi, ngadto hin mag-aram nga mga lokal nga awtoridad ha hudikatoryo, administratibo, o lehislatibo o ha bisan ano pa nga maaram nga awtoridad nga iginpatigayon han sistema legal han Estado, nga magpapagawas liwat han ira hukóm han reklamo hin waray diri kaangayan nga pagkalangan;
 - (b) nga tumambong hin mga panpubliko nga bista, pagpruybar, ngan paghukóm agud makaghimo hin huna-huna hiunong han kun nauyon an mga ini ha nasyunal nga mga balaud ug ha mga naaangay nga mga internasyunal nga turumanon ngan kompromiso;
 - (c) nga maghangay ngan magpatigayon hin propesyunal ngan kwalipikado nga ayuda legal o lain pa nga mga mahinungdanon nga sagdon ngan bulig ha pagpapanalipud han mga katungod pantawo ngan sarigan nga mga kagawasan.
4. Ha kaparehas nga katuyuan, ngan nga may pag-abuyon han mga nadadabi nga mga internasyunal nga instrumento ngan mga buruhaton, kada usa may katungod, ha kalugaringon man o may kasumpay ha iba pa, nga magkaada hin waray kakurian nga akses ug pakigsumpayay ha mga internayunal nga mga hugpong nga mayda pankabugusan o espesyal nga katungdanan agud kumarawat ug makigsumpayay hiunong hin mga hiringadayan mahitungod han mga katungod pantawo ngan sarigan nga mga kagawasan.
5. An Estado kinahanglan magbuhat hin madagmit ngan waray gin-gagapilan nga pangusisa o magsiguro nga may mahitatabo nga panginsayud ha takna nga mayda sadang nga basehan basi tumuod nga may nahitabo nga pagtalapas han mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan ha bisan diin nga teritoryo nga iya nasasakupan.

Artikulo 10

Waray bisan usa nga makikibulig—pinaagi hin pagbuhat o kapakyasan hin pagbuhat diin ini ginkinahanglan—ha pagtalapas han mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan, ngan waray bisan usa nga mapapailarum hin kasirutan o bisan ano nga klase hin maraut nga binuhatan tungod han iya pagbaribad nga himuon ini.

Artikulo 11

Kada tagsa may katungod, ha kalugaringon man o may kasumpayan ha iba pa, nga legal nga pagdumaraon an iya trabaho o propesyon. An kada usa nga makakaapektar han dignidad pantawo, mga katungod pantawo, ngan mga sarigan nga kagawasan han iba nga tawo komo kinagawsan han iya propesyon nanginginahanglan nga tumahud hadto nga mga katungod ngan mga kagawasan ug magtuman han mga natutungdan nga mga nasyunal ug internasyunal nga mga panukulan ha pantrabahuan ug panpropesyunal nga pan-gawi o etika.

Artikulo 12

1. Kada usa may katungod, ha kalugaringon man o may kasumpayan han iba, nga makibulig ha mga mahimyang nga kagiusan alakontra han mga katalapasan han mga katungod pantawo ug mga sarigan nga kagawasan.
2. Hihimuon han Estado an ngatanan nga mga buruhaton agud masigurado han mga kamag-araman nga awtoridad, ha kalugaringon man o kasumpay han iba pa, an pagpanalipud hit kada tagsa nga tawo batok ha bisan ano nga bayolensiya, pagpanarhug, panimalos, *de facto* kun *de jure* nga nakakaperdi nga diskriminasyon, pagpanmirit, o kun ano pa nga lain nga mga binuhatan nga nasangputan tungod han kanan nasabi nga tawo sadang nga pagpapagana han mga katungod nga igin-aasoy hini nga presente nga Deklarasyon.
3. Kasumpay hini, kada tawo may-ada katungod, ha kalugaringon man o kasumpay ha iba pa, nga sadang nga mapanalipdan ha ilarom han nasyunal nga balaudnon ha takna nga hiya, pinaagi hin mahapsay nga mga pamaagi, bumaton alakontra o sumupil han mga kagiusan o buruhaton—kaupod adton kawarayan hin paggios—nga maitutudlo ngadto han Estado nga nakasangpot ngadto han pagkatalapas han mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan, upod gihapon adton mga buhat hin pagraug-daog nga ipinasaka hin mga pundok o mga indibidwal nga nakakaapektar han pagpahimulos han mga katungod pantawo ngan sarigan nga mga kagawasan.

Artikulo 13

Kada usa may katungod, ha kalugaringon man o kasumpay han iba pa, nga mangaro, kumarawat, ngan gumamit hin mga surok basi han dayág nga katuyuan hin pagpapasamwak ngan pagpapanalipud han mga katungod pantawo ngan mga sarigan nga kagawasan ha mga mahimyang nga pamaagi, alinsunod han Artikulo 3 hini nga Deklarasyon.

Artikulo 14

1. May turumanon an Estado nga himuon an panlehislatibo, panhudikatura, pan-administratibo, ug lain pa nga mga kaangayan nga lakang agud maipasamwak an pagkaintiendi ha tanan nga iya nasasakupan nga katawhan han ira mga katungod sibil, pulitikanhon, ekonomiko, sosyal, ngan kultural.
2. An mao nga mga lakang nag-uupod, lakip man han iba pa nga mga lakang:
 - (a) han pagmamantala ug haluag ngan dalyang nga pagpapasarang han mga nasyunal nga balaudnon ngan lagda ug pati han mga natutungdan nga mga instrumento hin mga sarigan nga internasyunal nga katungod pantawo;
 - (b) hul-os ug patas nga akses ngadto han mga internasyunal nga papeles hiunong han laráng han katungod pantawo, kaupod na han regular nga malatumat han Estado ngadto han mga hugpong nga gintindog han mga internasyunal nga kasarabutan lábot ha mga katungod

pantawo nga nabubuligan han Estado, sugad man liwat han mga laktod nga asoy han mga nahingadayan ug mga opisyal nga asoy hini nga mga hugpong.

3. Sisiguraduhon ngan tatabagan han Estado, kun diin kaangayan, an pagtindog ug pagpaunhan hin dugang pa nga mga independiente nga mga nasyunal nga institusyon nga magpapasamwak ngan magpoproteher han mga katungod pantawo ug sarigan nga mga kagawasan ha tanan hini nga nasasakupan; ini nga mga nasyunal nga institusyon mapuyde nga mga *ombudsman*, mga komisyon hin mga katungod pantawo, o kun ano pa nga lain.

Artikulo 15

May turumanon an Estado hin pagpasamwak ngan pagdaitul han panudluan han mga katungod pantawo ug mga sarigan nga kagawasan ha nga tanan nga lebel han edukasyon, ngan hin pagsiguro nga tanan nga mga responsable para han pagtutdo han mga abogado, mga opisyaes nga nagpapatuman han mga balaud, mga kaapi han puwersa armada, ngan mga opisyaes han publiko naglalakip hin mga elemento nga nagtutudlo hin mga katungod pantawo ha ira mga inaadman nga programa.

Artikulo 16

An tagsa nga mga tawo, mga hugpong nga diri iya han gobyerno, ngan an mga natutungdan nga mga institusyon mayda importante nga papel agud makaamot ngadto han dugang nga pagpapamatngon han publiko ha mga iristoryahon mahitungod hit mga katungod pantawo ug sarigan nga mga kagawasan, pinaagi hin mga buruhaton sugad han edukasyon, panudluan, ngan panginsayod labot hini nga mga hirimangrawon basi—upod an iba pa nga mga katuyuan—dugang pa nga maparig-on an pagsabot, pagpaumaya, kahimyang, ngan makisangkayon nga pakigsumpayay ha magkadurudelain nga mga nasud ug ha nga tanan nga mga katilingban hin iba-iba nga tulin hin mga tawo ug mga tinuohan, nga mayda man liwat sadang nga paghuna-huna han magkadelain nga tinikangan ngan istorya han mga lugar ug komunidad kun diin nira ginhihimo an ira mga buruhaton.

Artikulo 17

Ha pagpapatuman han mga katungod ngan kagawasan nga nahiaasoy hini nga Deklarasyon, kada tagsa, nga nagios hin iya kalugaringon o kasumpay han lain pa, mapaiilarom la han mga limitasyon nga nasubay han mga natutungdan nga mga internasyunal nga obligasyon, mga limitasyon nga iginpatik han balaud agud la han katuyuan nga pagsiguro han kaangayan nga pagkilala ngan pagtahud han mga katungod ngan kagawasan han iba nga tawo ug agud mapun-an an mga sadang nga inaaro han moralidad, panpubliko nga orden, ngan han pankabug-usan nga kaupayan han usa mga demokratiko nga sosyedad.

Artikulo 18

1. Kada tagsa mayda katungdanan para, ngan ha sulod, han komunidad, ngan hiunong hini nga mao nga katungdanan, posible mahimo an gawasnon ngan hul-os nga pag-uswag han personalidad han kada tagsa.
2. An tagsa-tagsa nga mga tawo, mga pundok, mga institusyon, ngan mga hugpong nga diri pinanag-iyahan han gobyerno mayda importante nga papel ngan kabaratunan hin pagbantay-seguro han demokrasya, pagpapasamwak han mga katungod pantawo ngan sarigan nga mga kagawasan, ngan ha pag-amot para han pagpasamwak ngan pag-uswag han demokratiko nga mga sosyedad, mga institusyon, ug mga proseso.
3. An tagsa-tagsa nga mga tawo, mga pundok, mga institusyon, ngan mga hugpong nga diri pinanag-iyahan han gobyerno mayda gihapon importante nga papel ngan kabaratunan ha pagkontribuwir—kun diin naaangay—ngadto han pagpapasamwak han katungod han kada tagsa nga makatagamtam hin sosyal ngan internasyunal nga orden kun diin an mga katungod ngan kagawasan nga nahipatik ha Unibersal nga Deklarasyon han mga Katungod Pantawo (*The Universal Declaration of Human Rights*) ngan ha lain pa nga mga instrumento hin katungod pantawo puyde mapatuman hin hul-os.

Artikulo 19

Waray kun ano man ha presente nga Deklarasyon an angay hubaron o tagan hin pagbasa nga nagsisiring nga an hin-o man nga tawo, pundok, o hugpong han sosyedad o an kun ano man nga Estado mayda katungod magdumara hin bisan ano nga buruhaton o maghimo hin bisan ano nga gios nga may panuyuan nga bungkagon an mga katungod ngan kagawasan nga nahiaasoy han presente nga Deklarasyon.

Artikulo 20

Waray kun ano man ha presente nga Deklarasyon an angay hubaron o tagan hin pagbasa nga nagsisiring nga tinatagan an mga Estado hin katugutan agud ugupan ngan ipasarang an mga buruhaton han bis hin-o nga mga indibidwal, pundok hin mga katawhan, institusyon, o mga hugpong nga diri iya han gobyerno nga natipás han mga probisyon han Kasuguan han Nagkakaurusa nga mga Nasud (*Charter of the United Nations*).

Aneks II han Aneks ngadto han ANEKS

Natutungdan nga mga internasyunal nga instrumento

- Unibersal nga Deklarasyon han mga Katungod Pantawo (*The Universal Declaration of Human Rights*)
- Internasyunal nga Kasarabutan Hiunong han Mga Sibil ug Pulitikanhon nga Katungod (*The International Covenant on Civil and Political Rights*)
- Internasyunal nga Kasarabutan Hiunong han mga Katungod Ekonomikal, Sosyal, ngan Pankultural (*The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*)
- An Katitirok Alakontra han Pagpapakuri ug Lain pa nga mga Madarahugon, Diri Tinawó, kun Mapatalumpiguson nga Pagtratar o Pagsirot (*The Convention Against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*)
- An Katitirok Hiunong han mga Katungod han Bata (*The Convention on the Rights of the Child*)
- An Katitirok Hiunong han Pagwarâ han Diskriminasyon Kontra han Kababayen-an (*The Convention on the Elimination of Discrimination Against Women*)
- An Katitirok Hiunong han Pagwarâ han Ngatanan nga Klase hin Diskriminasyon nga Tungód han Tulin han Tawo (*The Convention on the Elimination on all Forms of Racial Discrimination*)
- An Katitirok Europeo Hiunong han mga Katungod Pantawo, an mga Surundon Hini, ngan an Kaangayan nga Balaudnon han Korte Europeo han mga Katungod Pantawo (*The European Convention on Human Rights, its protocols and the relevant case law of the European Court of Human Rights*)
- Pan-europeo nga Katilingbanon nga Kasuguan / Binag-o nga Pan-europeo nga Katilingbanon nga Kasuguan (*European Social Charter / Revised European Social Charter*)
- Kasuguan Aprikano Para han mga Katungod Pantawo ug Pankatawhan (*African Charter for Human and Peoples' Rights*)
- Pan-amerikano nga Katitirok Hiunong han mga Katungod Pantawo (*American Convention on Human Rights*)
- Mga Katitirok ha Ginebra Hiunong han Pagpanalipud han mga Biktima han Guera ug an mga Surundon Hini, sugad man han naandan nga mga lagda han makatawo nga balaudnon nga natutungdan kun may aragway nga de armas (*Geneva Conventions on the Protection of Victims of War and its Protocols as well as customary rules of humanitarian law applicable in armed conflict*)
- An Katitirok han 1951 mahitungod han Estado han mga Dumarangóp nga Nangangaro hin Tabag ug an Surundon han 1967 hini (*The 1951 Convention regarding the Status of Refugees and its 1967 Protocol*)
- An Estatuto han Roma Hiunong han Internasyunal nga Korte Kriminal (*The Rome Statute of the International Criminal Court*)
- Deklarasyon Hiunong han mga Katungod ngan Kabaratunan han Kada Tagsa nga Indibidwal, Mga Pundok, ngan Mga Katig-uban han Sosyedad han Pagpapasamwak ngan Pagpanalipud han mga Unibersal nga Ginkikilala nga mga Katungod Pantawo ug mga Sarigan nga Kagawasan (*Declaration on the Right and Responsibility of*

*Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally
Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms).*
